

დასაქმებისა და უმუშევრობის მაჩვენებლების ანალიზი საქართველოში

ნაილი გაგნიძე

ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი

თეა ბიჭიკაშვილი,

ბუღალტერ-აუდიტორი

ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის შესაფასებლად სხვადასხვა სტატისტიკურ მონაცემები განიხილება. გარდა მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) დონისა, უმნიშვნელოვანესი სტატისტიკური მონაცემი, რაც საზოგადოების ყურადღებას იქცევს, ქვეყანაში უმუშევრობის მაჩვენებელია, რომელიც ე.წ. გამოუყენებელი სანარმოო ხარჯებია, გამოუყენებელი სამუშაო ძალის გამოიკარგება. ეს ის პროდუქტია, რომლის წარმოებაც შესაძლებელი იქნებოდა დასაქმების შემთხვევაში. გარდა ამისა, ქვეყანა შემოსავალს კარგავს გადასახადის გადამხდელთა რიცხვის შემცირებით. ოუკენის კანონის თანახმად, უმუშევრობის დონის ყოველი 1%-იანი ზრდა მშპ-ის დაახლოებით 2%-იან კლებას იწვევს (Knotek, 2007). გარდა ამისა, მთლიანი პროდუქტის მაჩვენებელი არ არის დამოკიდებული მხოლოდ უმუშევრობაზე, არამედ ასევე პროდუქტიულობის დონეზე, მოთხოვნასა და სანარმოო რესურსებზე.

საქართველოს ეროვნული სტატისტიკის სამსახურის კვლევის მონაცემების მიხედვით, 1998 წლის შემდეგ, უმუშევრობის დონე საქართველოში გაიზარდა - 12.4%-დან 16.3%-მდე 2010 წლის მდგომარეობით (www.geostat.ge).

ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის მიერ ჩატარებულმა კვლევამ კიდევ ერთხელ დაადასტურა დასაქმების მნიშვნელობა ქართული საზოგადოებისათვის. 2011 წლის სექტემბერში გამოვლენილი შედეგების მიხედვით, მოსახლეობის 62%-ს „სამუშაო“ ქვეყნის ნომერ პირველ პრობლემად მიაჩნია, ხოლო 72%-ს ნომერ პირველ ადგილობრივ პრობლემად. გარდა ამისა გამოკითხული მოსახლეობის 33% თვლის, რომ მდგომარეობა გაუარესდა, ხოლო 40% – ს მიაჩნია, მდგომარეობა ამ კუთხით საერთოდ არ შეცვლილა

(www.ndi.org).

გამოკითხულ რესპოდენტთა 31% ან უმუშევარია ან სამუშაოს მაძიებელი, 5% არ ეძებს სამუშაოს, ხოლო 30% არააქტიურ სამუშაო ძალას წარმოადგენს, რომელიც მოიცავს სტუდენტებს, პენსიონერებს. მხოლოდ 34 % არის დასაქმებული. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე შრომისუნარიან უმუშევართა განათლების დაბალი დონე, ეს იმ დროს, როცა უმუშევართა 81% –ს საშუალო ან უმაღლესი განათლება აქვს მიღებული, რაც მეტად სავალალო მაჩვენებელია. 2010 წლის ადამიანური განვითარების ანგარიშის თანახმად საქართველო ერთ-ერთი ლიდერი ქვეყანაა სამუშაო ძალის განათლების დონის მიხედვით. მიჩნეულია, რომ ქვეყნის ეკონომიკური სტრუქტურის ცვლილებები იწვევს უმუშევრობის მაღალ დონეს. გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების უმეტესობა ეგრეთ წოდებულ „სტრუქტურულ უმუშევრობას“ განიცდის, რომელიც გრძელვადიანი უმუშევრობაა, რაც ძირითადად გამოწვეულია მუშახელის უნარ-ჩვევების შეუსაბამობით ბაზარზე არსებულ სამუშაოსთან (www.economist.com). ეს განსაკუთრებით ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებს ეხება. მიუხედავად იმისა, რომ განათლების რეფორმები ხორციელდება, განათლების სისტემა კვლავ არაეფექტიანია და ვერ იძლევა თანამედროვე საბაზრო მოთხოვნების შესაბამის უნარ-ჩვევების განვითარებას.

კვლევებით ირკვევა, რომ უმუშევართა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით უმუშევართა ყველაზე დიდ ჯგუფს - 20-35 წლის ადამიანები შეადგენენ. უმუშევართა მეორე ჯგუფის ასაკი 36-დან 55 წლამდე მერყეობს.

გლობალიზაციის შედეგად თავი იჩინა სამუშაო ძალაში ასაკობრივი დისკრიმინაციის პრობლემებმა საქართველოს შრომის ბაზარზე, რომელთაც აქვთ უნარ-ჩვევების ან ენობრივი ბარიერის დეფიციტი. განათლება მიღებული სამუშაო ძალა ვერ აკმაყოფილებს მოთხოვნილ უნარ-ჩვევებს, რომლებსაც კომპანიები უყენებენ პოტენციურ თანამშრომლებს (<http://hdr.undp.org>).

გარკვეული კვლევებით და დაკვირვებებით დადგინდა, რომ საქართველოში დღეს სტრუქტურული უმუშევრობაა.

ადგილობრივი დანაზოგები არ არის საკმარისი ადგილობრივი ფინანსური საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად. ამიტომ,

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები პროდუქციის ზრდისა და დასაქმების მატების მნიშვნელოვან წყაროდ არის მიჩნეული. მაგრამ დასაქმების მდგრადი ზრდისთვის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მუდმივი და სტაბილური შემოსვლა არის აუცილებელი. ამიტომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები საქართველოში დასაქმებაზე არ მოქმედებს იმ მაქსიმალური მასშტაბით, რა მასშტაბითაც შეუძლია იმოქმედოს. და ამის მიზეზი ისევ სტრუქტურული უმუშევრობაა. ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ 2007 წელს მშპ-ის ზრდის ყველაზე მაღალი, 12%-იანი მაჩვენებლის პირობებში, უმუშევრობის დონე მაინც საკმაოდ მაღალი იყო - 13.3% (www.geostat.ge).

გარდამავალ ქვეყნებს შორის საქართველო ერთ-ერთი მათგანია, სადაც უმუშევრობის საერთო დონე ძალიან მაღალია და სერიოზული პრობლემაა, რომლის მაჩვენებელი 16%-ს და მეტს აღწევს.

საქართველოში, დასაქმებულებად რეგისტრირებულთა უმეტესობა თვითდასაქმებულია. ეს კატეგორია ძირითადად კონცენტრირებულია სოფლის მეურნეობაში, სადაც პროდუქტიულობის დონე საკმაოდ დაბალია. როგორც პირველად წარმოებაში, ასევე კვების პროდუქტების გადამამუშავებაში, სოფლის მეურნეობის წილი ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტის დაახლოებით 9%-ს შეადგენს.

სოფლად უმუშევრობის დონე 7.9%-ს შეადგენს (2010 წლის მონაცემებით), მაშინ, როდესაც ქალაქებში უმუშევრობა 27.2%-ს აღწევს. გარდა ამისა, სოფლად მთლიანად დასაქმებულთა 80% თვითდასაქმებულია, რაც იმას ნიშნავს რომ ისინი სოფლის მეურნეობის სექტორში არიან ჩართულნი (www.geostat.ge).

თვითდასაქმებული მოსახლეობა ძირითადად რეგიონებშია კონცენტრირებული. ამის მიზეზი სასოფლო-სამეურნეო მიწებია. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის თანახმად, თვითდასაქმებული არის ადამიანი, რომელიც „საქმიანობს ოჯახური შემოსავლის მიღების მიზნით, აგრეთვე ოჯახურ სანარმოში/მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირი.“

როგორც სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქციის, ასევე სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულების ინდიკატორები მცირდება, რომელიც შესაძლოა სოფლიდან ქალაქში და ასევე, საზღ-

ვარგარეთ მიგრაციის შედეგი იყოს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი დასაქმებულთა შემოსავალია, რომელთა ხელფასიც საშუალო მინიმუმზე დაბალია. დასაქმებულთა 17.4%-ი დღეში 1.25 აშშ დოლარზე ნაკლებ თანხაზე ცხოვრობს. განვითარებულ ქვეყნებში შესაბამისი პროცენტული მაჩვენებელი ნულის ტოლია, ხოლო პოსტ-საბჭოთა ქვეყნებში ისევე, როგორც სხვა განვითარებად და ნაკლებგანვითარებულ ქვეყნებში, ეს მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს. საქართველოს მაჩვენებელი უფრო დაბალია, თუმცა ეს პრობლემას ვერ ჭრის. მიგვაჩნია, რომ ეს მონაცემები ასახავს იმ ადამიანებს, რომლებიც თვითდასაქმებულები არიან სოფლის მეურნეობაში და უმეტესად ნატურით იღებენ კომპენსაციას (<http://hdr.undp.org>).

ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში დასაქმებული ადამიანების რიცხვის შემცირების მკვეთრად გამოკვეთილი ტენდენცია სტრუქტურული უმუშევრობაა. ერთადერთი კატეგორია, რომელიც მნიშვნელოვან ზრდას აჩვენებს, თვითდასაქმებულთა კატეგორიაა, რომელიც უმეტესად სოფლის მეურნეობაშია თავმოყრილი, ხოლო მისი წილი მთლიან შიდა პროდუქტში დაბალია, რაც სერიოზულად უშლის ხელს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებას. თუ ახალი სამუშაო ადგილები მალე არ შეიქმნა, შედეგი სოციალურ-ეკონომიკური თვალსაზრისით შეიძლება ძალზე ნეგატიური იყოს. ამიტომ უნდა შეიქმნას სამუშაო ადგილები, რომელიც არის ეკონომიკური ზრდის ლოკომოტივი. ბიზნესის კეთებისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტიანი გზაა დასაქმების დონის ასამაღლებლად. მსოფლიო კონკურენტულობის ანგარიშში აღნიშნულია საქართველოში ბიზნესის კეთების ძირითადი ხელისშემშლელი ფაქტორები. მათგან პირველი სამი არის: ფინანსების ხელმისაწვდომობა, ინფლაცია და არაადეკვატური განათლების მქონე მუშახელი. ამიტომ, საქართველოს მთავრობამ და სხვა შესაბამისმა უწყებებმა უნდა სცადონ ამ შეზღუდვების აღმოფხვრა, რათა მენარმოება სწრაფად განვითარდეს.